

До разової спеціалізованої ради ДФ 001
ПЗВО «Київський міжнародний університет»
(03179013, м. Київ, вул. Львівська, 49)

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора

СЕРГЄЄНКОВОЇ ОКСАНИ ПАВЛІВНИ

про дисертацію

ДРОБОТЬКО ІРИНИ ДМИТРІВНИ

на тему «**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ
ПСИХОЛОГІВ ДО ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**»,

що подана на здобуття ступеня доктора філософії

(галузь знань 01 Освіта/Педагогіка,
спеціальність 015 Професійна освіта)

Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими програмами.

Дослідження Дроботько І.Д. присвячено теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці змісту професійної готовності практичних психологів до функціонально складних напрямів діяльності у визначенні педагогічних ефективних умов підготовки до співпраці з учнями загальноосвітніх навчальних закладів. У час, коли українське суспільство переживає глибокі трансформаційні процеси в усіх сферах свого існування, відбуваються критично визначені виклики й у системі освіти. Аналіз наукових та практичних наробок засвідчує, що в педагогічній науці розроблено та активно впроваджується дієва система способів оптимізації професійної підготовки, яка побудована на логіці послідовного вибору найкращих варіантів основних компонентів навчання студентів – його змісту, методів, засобів, форм організації й аналізу результатів. Сьогодення викликає збільшення в суспільстві попиту на професійну діяльність психолога. Психологічна практика коригує розвиток самої

психології, приводить до необхідності вирішення нових теоретичних і практичних завдань, вимагає від науковців перегляду змісту і форм професійного навчання. Водночас приділена увага й поліпшенню умов реалізації її основних завдань. Професійна діяльність особистості в системі «людина—людина» належить до однієї із найскладніших у соціально-культурному плані й детермінована психологічними й дидактичними труднощами. Так, представлене дослідження присвячено вирішенню питання готовності практичних психологів до психокорекційної роботи з різновіковими учнями, зокрема підлітками, з високими показниками тривожності, надання їм психологічної допомоги та підтримки, що в певній мірі ускладнено наявною соціальною ситуацією. Дисертаційне дослідження виконано згідно з науковою темою ПЗВО «Київський міжнародний університет» — «Змістово-технологічне забезпечення якості професійної освіти в умовах багатoproфільного університету» (державний реєстраційний номер 0121 U107445) та наукової теми Інституту лінгвістики та психології «Теоретичні та прикладні аспекти перекладу, світової літератури, психології та педагогіки в контексті міжкультурної та міжмовної комунікації» (державний реєстраційний номер 0119 U102019). Авторкою досліджувалася проблема підготовки практичних психологів до подолання тривожності у підлітків у освітньому процесі закладів вищої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації та публікацій Дроботько Ірини Дмитрівни є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором дослідження результатів. Актуалізація наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження, здійсненого дисертанткою, і загалом не викликає сумнівів.

Мета дисертаційної роботи сформульована комплексно. Вона полягає у теоретичному обґрунтуванні та перевірці ефективності педагогічних умов готовності практичних психологів до подолання тривожності у підлітків. Наукові положення, сформульовані в дисертації, є логічно послідовними, переконливими, взаємозв'язаними й взаємозумовленими. Вони

характеризуються високим рівнем методологічного обґрунтування, наукового узагальнення та всебічно висвітлюють досліджуване явище відповідно до мети наукового пошуку.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження та його висновків зумовлені чітко визначеною методологічною стратегією здійснення міждисциплінарного психолого-педагогічного дослідження й обґрунтованими теоретико-методологічними та методичними положеннями. Для виконання завдань дослідницького пошуку дисертанткою було використано оптимальний і достатній комплекс методів наукового пізнання. У роботі обґрунтовано представлено наукові результати на всіх рівнях наукової новизни, які отримані у процесі наукового пошуку.

Висновки дисертаційної роботи логічні, переконливі й методологічно обґрунтовані. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується широким оглядом наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників (193 найменування (із них 36 – іноземною мовою)).

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічним і теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням методів, адекватних меті й завданням дослідження, досягнутою ефективністю експериментальної роботи, що засвідчується позитивною динамікою змін, ефективність яких підтверджено кількісними, якісними результатами та статистичними методами.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації. Дисертація характеризується належним рівнем наукової новизни, зокрема вперше розширено теоретичну сутність і зміст базового поняття «готовність практичних психологів до подолання тривожності у підлітків», яке окреслено як результат підготовки, інтегровану особистісно-професійну характеристику, здатність і спроможність організовувати та здійснювати роботу з підлітками, які перебувають у стані тривожності, на основі врахування їхніх індивідуальних і психофізичних особливостей. Авторкою охарактеризовано мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний компоненти готовності практичних

психологів до подолання тривожності у дітей, а також мотиваційно-ціннісний, когнітивно-процесуальний, операційно-діяльнісний критерії, показники та рівні.

Суб'єкт-суб'єктний підхід у дослідженні науково коректно використано для розробки та теоретичного обґрунтування педагогічних умов, які забезпечують ефективність підготовки практичних психологів до подолання тривожності у підлітків, до яких віднесено: створення сприятливих умов для підвищення мотивації до оволодіння професійними знаннями і навичками; впровадження активних форм і методів у зміст підготовки практичних психологів до подолання тривожності у підлітків; залучення здобувачів освіти до активної діяльності на основі засвоєння фахових компетентностей на практичних семінарах, тренінгах, практичних заняттях.

Дисертанткою представлено дидактичні напрями подальшого удосконалення підготовки майбутніх фахівців психологічної галузі до практичної діяльності з учнями відповідно до нагальних потреб, особливо в умовах військової агресії.

Також варто позитивно оцінити вміння дослідниці систематизувати й узагальнювати дослідницькі документи і матеріали (193 джерела уможливили кваліфікований науковий аналіз у контексті міждисциплінарних підходів та конструктів).

Значення одержаних результатів для науки і практичного використання.

Значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення, викладені в дисертації, можуть слугувати науковою та практично вивіреною основою для розробки ефективних, гнучких, багатoproфільних моделей підготовки успішного фахівця, якого сьогодні потребує соціальна сфера система освіти, інституції різного рівня. Слід позитивно оцінити, що систематизовані та узагальнені положення, фактологічний матеріал, джерельна база дослідження можуть слугувати основою для подальших наукових пошуків з педагогіки та психології; для розширення та оновлення змісту навчальних курсів при підготовці навчально-методичного забезпечення та укладання підручників та посібників, а також основні положення, результати і висновки стануть у нагоді

для практичної діяльності психологів в системі освітніх закладів за індивідуальними та груповими запитами.

Рівень апробації основних положень дослідження є достатнім і підтверджується участю Дроботько І.Д. у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувача.

Результати дослідження викладено у 20 наукових працях (із них – 17 одноосібні), зокрема: 3 статті у наукових фахових виданнях України, 17 статей і тез у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Характеристика структури та змісту дисертації.

Структура дисертації є методологічно обґрунтованою й логічною. Дисертація і анотація написані й оформлені згідно з нормативними вимогами. Стиль викладу й аналізу проміжних і кінцевих результатів дослідження, наукових положень і висновків є обґрунтованим на теоретичному і методологічному рівнях. У вступі чітко сформульовані позиції, що увиразнюють актуальність досліджуваної проблеми, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, методологічно правильно сформульовано мету, завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, розкрито його концептуальні положення та наукову новизну, охарактеризовано методи дослідницького пошуку та практичне значення одержаних результатів. Відображено інформаційні відомості про апробацію, впровадження результатів дослідження, публікації; конкретизовано особистий внесок у працях, написаних у співавторстві.

У Розділі 1 «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ представлено зміст базових понять дослідження: «підготовка», «професійна підготовка», «професійна підготовка психологів», «підготовка практичних психологів до подолання тривожності у підлітків», «тривожність», «підлітковий вік», «готовність

практичних психологів до подолання тривожності у підлітків». Професійну підготовку психологів розглянуто як комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на формування та розвиток професійно важливих психологічних знань, умінь, якостей та станів фахівця. Проаналізовано наукові розвідки, в яких висвітлено проблему підготовки майбутніх фахівців до подолання тривожності в учнів ЗЗСО, що спрямувало до пошуку ефективних шляхів удосконалення змістового наповнення професійної підготовки практичних психологів до подолання тривожності у підлітків.

Важливим акцентом теоретичного підсумку є інтегроване розуміння, що психологічна корекція тривожності визначається як специфічний різновид корекції емоційно-вольової сфери, метою якого є зменшення демобілізуючого впливу тривожності з одночасним збереженням її стимулювальної функції в діяльності людини. Подолання тривожності у підлітковому віці передбачає також корекційну індивідуальну та групову роботу психолога з учнями за такими напрямками, а саме: зниження тривожності та скутості; підвищення самооцінки; формування віри у власні сили, вміння та навички; вдосконалення навичок рефлексії; поліпшення навичок самоконтролю та самокорекції.

Розділ 2 «ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ» присвячено розгорнутій процедурі організації дослідження педагогічних умов підготовки практичних до подолання тривожності у підлітків, у процесі якого застосовано комплекс науково-педагогічних методів: емпіричні: спостереження, бесіди, анкетування, опитування, педагогічний експеримент в закладах вищої освіти – для оцінювання сформованості у практичних психологів готовності до подолання тривожності у підлітків. Педагогічний експеримент охоплював три етапи і тривав упродовж 2019 – 2022 навчальних років: – на першому (організаційно-підготовчому) етапі (2019 – 2020) проводилося діагностування готовності практичних психологів до подолання тривожності у підлітків; на другому (когнітивно-мотиваційному) етапі (2020 – 2021) визначено й узагальнено систему підготовки практичних психологів до психокорекційної роботи з подолання тривожності у підлітків, розроблено програму навчального

курсу «Психокорекція тривожності у підлітків» (лекційні, семінарські, практичні, тренінгові заняття, самостійна робота, тестування і контрольні запитання); на третьому (підсумково-корекційному) етапі (2021 – 2022) проведено аналіз ефективності впровадження педагогічних умов професійної підготовки практичних психологів до подолання тривожності в учнів підліткового віку, розроблено рекомендації щодо застосування позитивного досвіду й напрацювань підготовки майбутніх фахівців до подолання тривожності у підлітків. Вибірку склали 312 студентів-практичних психологів денної та заочної форм навчання III-го і IV-го курсів закладів вищої освіти.

Розділ 3 «ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ГОТОВНОСТІ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ» наскрізно представляє зміст педагогічного експерименту з доказовими позиціями перевірки його ефективності. Практично доцільними та статистично перевіреними представлено методичні рекомендації щодо впровадження педагогічних умов підготовки практичних психологів до роботи з тривожними підлітками, які стали результатом експериментальної перевірки їх ефективності. Їх зміст відображає професійне бачення шляхів удосконалення навчально-методичної складової підготовки, а саме: формування професійної ідентичності майбутніх фахівців; розширення методичного портфоліо відповідними діагностичними методиками, спрямованими на подолання стану тривожності у дітей; забезпечення суб'єкт-суб'єктного підходу до професійного навчання студентів; проведення навчальних 228 занять, консультацій, тренінгів, індивідуальної корекції; застосування активних та інтерактивних форм і методів підготовки до подолання тривожності у підлітків.

Висновки до розділів і загальні висновки дисертації є обґрунтованими, логічно зв'язаними із процесом поетапного виконання завдань і реалізації мети дослідження. Зміст дисертації відзначається змістовою завершеністю, цілісністю, влучною аргументацією фактів. Заслуговує схвалення широка апробація результатів дослідження на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Публікації Дроботько І.Д. відображають усі основні положення дисертації.

Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності.

Дисертація відповідає вимогам до досліджень в межах спеціальності 015 Професійна освіта. Дисертаційне дослідження оформлено відповідно до нормативних вимог Міністерства освіти і науки України до такого виду наукових праць.

Аналіз дисертації та наукових публікацій Дроботько І.Д. не дає підстав констатувати допущення нею порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Зокрема, дисертація містить посилання на джерела інформації за кожним випадком використання ідей, тверджень, відомостей.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Відзначаючи низку позитивних надбань дисертантки під час вирішення досліджуваної проблематики, доцільно звернути увагу й на деякі недоліки та дискусійні моменти, які визначаємо у якості побажань:

1. Більшість положень дисертаційного дослідження виважені і мають міцне методологічне і психолого-педагогічне підґрунтя. Проте, вважаємо дещо обмеженим в аналітичному описі презентацію особистісного профілю практичного психолога з визначенням провідних рис, характеристик, ресурсів, що забезпечують ефективну готовність до виконання професійної діяльності.
2. Професійна підготовка психологів досить широко представлена в теоріях, концепціях зарубіжних шкіл та науковців. За рекомендаціями, такий теоретико-методологічний аналіз слугував би підсиленню практичних позицій, що можуть бути ефективними у вітчизняній системі вищої освіти, підготовці практичних психологів, зокрема, для роботи з наслідками травмівних впливів війни.
3. У підрозділі 2.2 дисертації досить ґрунтовно представлено експериментальне дослідження змісту готовності практичних психологів до роботи з тривожними підлітками за чіткими компонентами та використанням діагностичного інструментарію. Такі

результати дають вагомí показники до організаційного супроводу педагогічних умов підготовки професіоналів психологічної практики. Зазначимо, що в завданнях не відображено такого виду роботи, що в певній мірі зміцнило б практико-орієнтовану значимість дослідження.

4. У висновку 3 (с.231) зазначено, що «педагогічні умови підготовки практичних психологів до подолання тривожності в учнів підліткового віку, охоплюють: формування у практичних психологів позитивного ставлення до психокорекційної роботи з подолання тривожності у підлітків». Проте, у діагностичній, формувальній або статистичній обробці результатів не відображено даної кореляції на підтвердження.
5. Позитивної оцінки заслуговують додатки, які унаочнюють результати здійсненої дисертантом експериментальної та науково-методичної роботи, але вважаємо, що робота значно виграла б, якби авторка подала більше матеріалу, що використовувався в дослідженні як інструментарій педагогічних умов підготовки практичних психологів.

Вищезначені міркування й побажання не є принциповими, вони носять лише пропозиційно-рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку результатів дослідження.

9. Загальний висновок.

Дисертаційне дослідження Дроботько Ірини Дмитрівни відзначається самостійним і цілком завершеним; характеризується актуальністю, науковою новизною, практичною значущістю; містить значні практичні доробки, наукові положення й обґрунтовані висновки.

Висловлені зауваження та побажання носять, в основному, дискусійний характер, а тому суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

На підставі здійсненого аналізу, з урахуванням актуальності, обґрунтованості основних положень, наукової новизни, значущості і достовірності отриманих результатів правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація Дроботько Ірини Дмитрівни на тему «Педагогічні умови підготовки практичних психологів до подолання тривожності в учнів закладів загальної середньої освіти» є самостійним, завершеним науковим дослідженням,

що відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами) а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології особистості та
соціальних практик факультету психології,
соціальної роботи та спеціальної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка



Оксана Сергеєнкова

